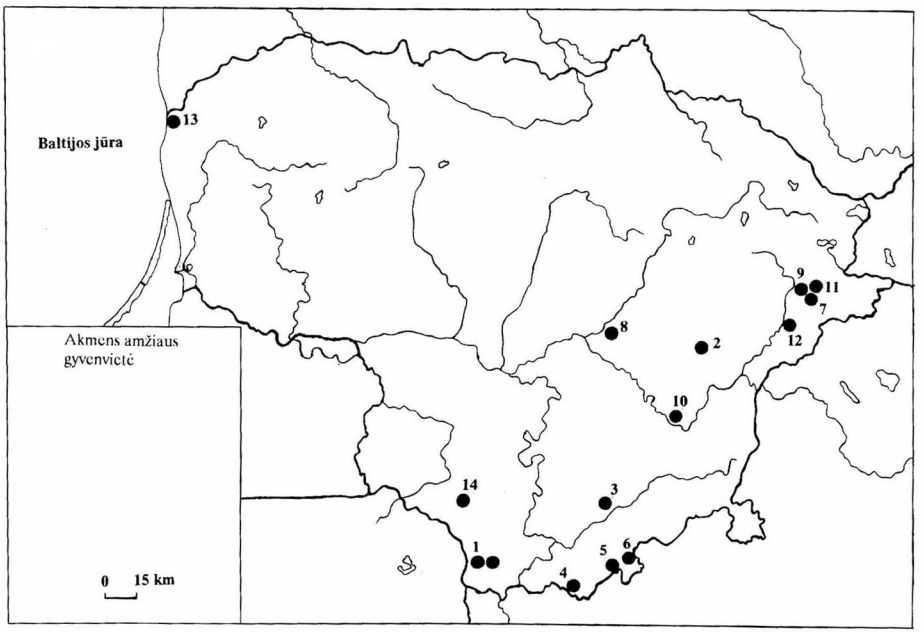

Pav. 1. 1996–1997 m. tyrinėti akmens ir žalvario amžių paminklai:
Fig. 1. The archaeological sites of the Stone and
Bronze Ages investigated in 1996–1997:
1. Agradnykai (Zapsė), 2. Šuminai (Baluošas), 3. Glūkas,
4. Kabeliai II (Ašašninkai), 5. Kaniava (Dubas), 6. Karaviškės, 7. Kretuonas,
8. Kunigiškiai, 9. Pakretuonė (Žeimenis), 10. Pasieniai, 11. Rėkučiai, 12. Sudota,
13. Šventoji, 14. Turlojiškė.

I. AKMENS IR ŽALVARIO AMŽIŲ PAMINKLAI

Džiugas Brazaitis

Žvalgomieji tyrinėjimai Kunigiškių akmens amžiaus gyvenvietėse

Kunigiškių akmens amžiaus gyvenvietes (Jonavos raj.) 1988 m. aptiko žvalgomoji archeologinė ekspedicija, vadovaujama A. Girininko. Širvintos upės pakrantėje, ariamuose laukuose, iš dviejų vietų buvo surinktos nedidelės titnago radinių kolekcijos. Viena iš šių vietų buvo įtraukta į laikinąją apskaitą. 1997 m. rudenį buvo atlikti žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai spėjamose Kunigiškių gyvenvietėse. Jų tikslas buvo nustatyti, ar yra išlikęs gyvenviečių kultūrinis sluoksnis ir kokios jo ribos.

Kunigiškių akmens amžiaus gyvenvietės yra kairiajame upės krante toje vietoje, kur Širvinta, perrėžusi Šventosios upės terasas, teka jos slėniu ir, sumetusi didelę kilpą, įsilieja į Šventąją. Ši teritorija saugoma kaip gamtos landšaftinis draustinis. Reljefe aiškiai išsiskiria trys Šventosios upės terasos. Dvi apatinės terasos anksčiau buvo ariamos, o dabar retai užsodintos pušaitėmis.

Kunigiškių 1-oji gyvenvietė buvo įsikūrusi smėlėtoje kalvelėje pirmojoje upės terasoje prie pat Širvintos kranto. Jau pirmasis šurfas parodė, kad po arimu yra išlikęs iki 10 cm storio kultūrinis sluoksnis, kurį sudaro gelsvas smėlis su angliukais. Kultūriniame sluoksnyje rasta dviejų tipų keramikos, besiskiriančios molio masės sudėtimi – liesintos augalinėmis ir augalinėmis su smėlio priemaišomis. Sluoksnyje taip pat aptikta titnago skaldos. Paaiškėjus, kad gyvenvietėje išlikęs kultūrinis sluoksnis, toliau buvo nustatomos jos ribos. Iš viso iškasti 6 1x1 m šurfai; iš jų dar viename užfiksuotas kultūrinis sluoksnis.

Iš gyvenvietės sukaupta nedidelė, tačiau įdomi titnago radinių kolekcija. Iš 80 titnagų net 21 įvertintas kaip dirbinys. Dauguma paviršiuje surinktų titnagų ir visi, rasti kultūriniame sluoksnyje, yra be patinos ar šiek tiek patinuoti. Rasta mikrolitinių dirbinių – lancetinio strėlės antgalio dalis, bazinis mikrorėžtukas, statmenai retušuotu galu skeltės dalis, kuri gali būti trapecijos arba ašmenėlio fragmentas. Kaip įdomesnį dirbinį reikia paminėti rėžiklį – dirbinį, turintį šoninio gremžtuko ir ylos bruožų. Tokie dirbiniai būdingi vėlyvojo neolito ir senojo žalvario amžiaus paminklams. Be minėtų dirbinių, taip pat rasta grandukų, smulkiųjų grandukų, rėžtukų, retušuotų skelčių ir nuoskalų. Pastebėta, kad skaldant titnagą naudoti dvigaliai skaldytiniai. Nedidelis titnago radinių skaičius ir dirbinių gausa rodo, kad senieji gyventojai turėjo ribotus titnago žaliavos išteklius. Sprendžiant iš šiandien turimų duomenų, paminklo kultūrinis sluoksnis skirtinas vieno ar dviejų laikotarpių neolito gyvenvietėms. Nedidelis radinių tankumas leidžia tikėtis, kad gyvenvietėje gali pavykti išskirti vienalaikius neolitinių radinių kompleksus, kas būtų labai naudinga neolito tyrinėjimams centrinėje Lietuvoje. Arime taip pat rasta ir nedidelė brūkšniuotosios keramikos šukelė. Paminklas rekomenduotas saugoti, kaip nekilnojamoji kultūros vertybė.

Kunigiškių 2-oji gyvenvietė buvo įsikūrusi ant antrosios terasos, taip pat Širvintos krante. Joje iškasti 3 1x1 m šurfai. Ryškesnio kultūrinio sluoksnio neaptikta, tik viename iš šurfų ties arimo ir po juo esančio smėlio riba rasta keramikos su smėlio priemaišomis ir keli titnagėliai. Atrodo, jog šioje gyvenvietėje kultūrinis sluoksnis visiškai nuartas, todėl paminklas į nekilnojamųjų kultūros vertybių sąrašus netrauktinas.

Iš viso gyvenvietėje rasta 19 titnagų, tarp kurių buvo grandukas, retušuota nuoskala ir 3 skaldytiniai. Dauguma titnagų be patinos, kai kurie jų turi ryškių nusidėvėjimo žymių. Grandukas padarytas iš senesnės patinuotos skeltės. Vienas skaldytinis iš pradžių buvo skirtas taisyklingoms mikroskeltėms gauti, o vėliau visiškai sunaudotas skeliant nuoskalas. Duomenų nustatyti tikslesnei akmens amžiaus gyvenvietės chronologijai kol kas nepakanka. Keramika greičiausiai datuotina žalvario arba geležies amžiais, kadangi vienos puodo šukės paviršius vertikaliai brūkšniuotas.

Džiugas Brazaitis

Survey on Kunigiškiai Stone Age sites

Kunigiškiai Stone Age sites (Jonava district) are situated on the left bank of the river Širvinta, on the first and second terraces respectively. In Kunigiškiai locality No 1 two test pits revealed cultural deposits of 10 cm. The layer of yellowish sand with charcoal contained flint artifacts and pottery tempered with organic inclusions and sand. A total of 80 flint artifacts were collected from the test pits and the soil. It was observed that flint inventory included microlithic tools, burin ends, side scrapers and other retouched tools. Most likely, the site belongs to one or two occupation phases of the Neolithic period. Research on three pits showed that habitation zones Kunigiškiai locality No 2 were destroyed by ploughing. The findings included 19 flint artifacts and were mainly collected from the surface, however, they did not furnish the accurate dating of the Stone Age site. The presence of brushed pottery was noted in the ploughed soil of both banks of the river.

Algirdas Girininkas

Kretuono 1-osios gyvenvietės tyrinėjimai

1996–1997 m. KPC Kretuono apyežerio archeologinė ekspedicija toliau tyrinėjo ardomą Kretuono 1-ąją gyvenvietę (žr. *ATL 1978 ir 1979 metais,* V., 1980, p. 10–11).

Kretuono 1-oji gyvenvietė (Švenčionių raj., Švenčionėlių s-ja) yra 1 km į V nuo Reškutėnų kaimo, Kretuono ežero R pakrantėje, abipus bevardžio upelio, įtekančio į Kretuono ežerą, 1,2 km į ŠR nuo Kretuono ežero Didžiosios salos, 530 m į P nuo Žaugėdos senvagės, 450 m į ŠV nuo Reškutėnų piliakalnio.

Kretuono 1-osios gyvenvietės teritorija didelė, apimanti daugiau kaip 10,5 ha. 1996 ir 1997 m. paminklo plotas buvo pakoreguotas. Nustatyta, kad gyvenvietės kultūrinio sluoksnio esama palei visą 300 m ilgio bevardžio upelio vagą į R iki pat Žemaitiškės 2-osios gyvenvietės, t. y. 2 ha plačiau. Pakoreguota ir P jos teritorijos riba. Kretuono ežero R pakrante į P ji tęsiasi dar 180 m. Visa Š gyvenvietės teritorija yra apsodinta mišku, kuris